

PERVIVÈNCIA DE FORMES LÈXIQUES PATRIMONIALS DE L'ALT CAMP EN ELS ESTUDIANTS DE SECUNDÀRIA DE VALLS

Anna Montserrat Ciurana

OBJECTIUS I ABAST DE L'ESTUDI

Partim de la premissa que la llengua no és un ens estàtic, sinó que està sotmesa a una variació constant, provocada per factors ben diversos com poden ser la pressió d'altres llengües o altres varietats de la mateixa llengua, els processos socials (prestigi, modernitat, etc.) que motiven la tria d'una forma o una altra i els fenòmens que s'originen en la distribució i redistribució del sistema mateix. En aquest sentit, el lèxic reflecteix més que altres aspectes de la gramàtica la voluntat del parlant, per tal com aquest en té un control superior que no pas sobre la producció fonètica, per exemple.

Per aquesta raó hem triat el lèxic per fer un estudi detallat del grau de pervivència de la varietat lingüística pròpia entre uns parlants concrets: la generació més jove amb un cabal lèxic comú –és a dir, no especialitzat– ja definit. Sense arribar a extrapolar a altres mots, altres àrees ni altres grups d'edat, aquest treball ens ha de permetre detectar el grau d'arrelament de les formes considerades més tradicionals i el nivell d'introducció d'altres formes provinents d'altres llengües (espanyol), varietats (estàndard, barceloní) o registres (sociolectes juvenils).

La selecció de l'àrea geogràfica pròpia –l'Alt Camp– respon a la necessitat de disposar de la màxima informació de primera mà prèvia a l'enquesta. Hem partit, doncs, de vint-i-sis mots o expressions que formen part de la nostra competència

lèxica activa en el registre familiar¹. En aquesta tria, arbitrària pel que fa al nombre de formes elegides i a l'exclusió d'altres formes igualment apropiades, hem intentat que hi tinguessin cabuda categories diferents de mots (substantius, adjectius, adverbis, locucions i interjeccions). Des del punt de vista normatiu, també hem procurat que hi hagués diversitat: algunes apareixen al DIEC, d'altres només al DCVB o al DECAT, algunes més tan sols en reculls lèxics de la zona i d'alguna altra no en tenim constància. Sovint hi ha vacil·lacions en la grafia, que afecten sobretot les vocals neutres, provocades per aquesta manca de caràcter normatiu. RECASENS (1982: 36), en el seu primer estudi sobre el català del Camp de Tarragona, destaca en el parlar de l'Alt Camp –llevat d'Alcover– “un índex elevat de paral·lelismes lèxics exclusius amb el català oriental central i un rebuig evident de vocables propis de dialectes occidentals ben típics d'altres zones del Camp”. També en aquest aspecte hem mirat d'aconseguir que hi estiguessin representats tant els mots propers a l'occidental com els propers a l'oriental.

Pel que fa a la metodologia, vam elaborar dos qüestionaris per a cada un dels informants. El primer, que avaluava la competència activa, constava de vint-i-sis definicions detallades, i l'enquestat/da havia de dir el mot o mots que utilitzava per referir-s'hi². A la segona part, un cop entregada la primera, es donaven, en un ordre diferent, els vint-i-sis mots, i l'enquestat/da havia de dir si els feia servir de vegades i si els havia sentit mai. En cas afirmatiu, se li'n demanava una definició o una exemplificació clara. Per poder localitzar un nombre suficient d'informants, vam passar els qüestionaris als dos instituts de batxillerat de la capital de l'Alt Camp. Després d'eliminar els que no s'ajustaven al conjunt de variables independents adequades a l'estudi, ens vam quedar amb cent qüestionaris, a partir dels quals hem fet el buidatge i hem extret les dades.

Prèviament a les preguntes, els estudiants havien d'indicar l'any i el lloc de naixement, la població on vivien actualment i des de quina data, l'origen del pare, la mare i els avis, el sexe i la llengua o llengües familiars. Com a condició indispensable, l'informant i un dels seus progenitors havien d'haver nascut i viscut sempre a l'Alt Camp i tenir com a llengua familiar el català. Aquests

---

¹ Eludint afirmacions categòriques, podem apuntar, doncs, que són coneguts per una part dels parlants autòctons nascuts en la dècada dels seixanta.

² Tot i que sempre és més fiable un discurs casual que un de dirigit, el baix índex d'ocurrències de la majoria de formes en un discurs no forçat hauria complicat enormement aquesta opció.

requisits mínims només afecten un 10% dels enquestats. A la pràctica, més de la meitat dels alumnes tenen tant els pares com tots quatre avis de la comarca. Xifrem en un 15% els alumnes que tenen com a llengües familiars tant el català com el castellà.

Quant a l'exposició dels resultats, cadascuna de les entrades, presentades en ordenació alfabètica discontinua, conté, en primer lloc, la grafia més comuna donada per les obres lexicogràfiques o, en el seu defecte, la que ens ha semblat més plausible atenent l'etimologia i la pronunciació. A continuació s'indiquen la transcripció fonètica i la categoria gramatical del mot, seguides d'un exemple en context emès per una informant val·lenca de 65 anys, filla i néta de val·lencs, casada amb un val·lenc i que sempre ha viscut en aquesta població. Seguidament, reproduïm tota la informació localitzada en les obres consultades i finalment el resultat de la nostra investigació.

Tot i que presentem la informació desglossada, val la pena fer algunes consideracions de caràcter general:

1. La proporció global homes/dones és de 45/55 i la variable *sexe* no està vinculada a un major o menor coneixement de lèxic patrimonial. L'únic aspecte destacable és la predisposició lleugerament superior en els homes a donar com a solucions mots o expressions considerats poc formals o fins i tot vulgars.
2. La variable *edat* no és pertinent perquè hem limitat l'estudi a informants de la mateixa generació, concretament als nascuts entre 1978 i 1982. Seria precisament si comparéssim els resultats obtinguts amb els que es podrien obtenir d'informants d'altres franges d'edat que segurament apreciaríem diferències notables.
3. L'*origen* sí que té una correspondència remarcable amb el manteniment de formes patrimonials: amb alguna excepció, els informants que en demostren un coneixement més alt són els que tenen uns antecedents familiars òptims: pares i tots quatre avis de la comarca (o de comarques on aquestes formes també són genuïnes). Tanmateix, hi ha casos aïllats d'individus amb circumstàncies familiars menys favorables que donen uns índexs similars. Aquest fet, juntament amb els resultats d'una enquesta paral·lela duta a terme amb 10 alumnes dels mateixos centres, castellanoparlants i procedents de fora del Camp, indiquen que la familiar no és l'única via de transmissió.³
4. El fet que la majoria de mots investigats no tinguin un sinònim exacte en la

---

³ En efecte, paraules com *acerat*, *esmanegar-se-les*, *xafallós* i *toca-sons*, conegudes per la meitat d'aquests últims informants, s'han transmès en l'entorn dels amics.

varietat estàndard o en altres varietats geolèctals més prestigioses dóna entrada a un bon nombre de paràfrasis, castellanismes i termes argòtics en l'univers lingüístic dels adolescents, en els casos en què es produeix la substitució de la forma patrimonial.

5. Tot i la nostra insistència que no es limitessin a consignar els mots que havien vist als llibres o sentit a la ràdio o a la televisió, és indubtable la pressió que l'ensenyament i els mitjans de comunicació exerceixen en la configuració del patrimoni lèxic de cada individu. Més o menys conscientment molts parlants entenen que allò que queda fora dels àmbits d'ús públics de la llengua queda estigmatitzat com a incorrecte. Més encara, quan aquestes són les formes pròpies de la gent gran, amb la qual cosa s'hi afegeix l'etiqueta d'antiquat, de poc "al lloro", un factor que pesa molt entre els adolescents. Amb això volem suggerir que és possible que la competència real dels enquestats sigui lleugerament superior a la que manifesten.

6. Amb el creixement espectacular de les noves tecnologies, que vehiculen una societat tendent a la uniformitat, no sembla que els usos tradicionals locals –no només els lingüístics– hagin de tenir cabuda en el segle que ve. A la vista dels resultats, una quarta part de les formes que recollim ja s'hauran extingit.

No volem acabar aquesta part preliminar sense manifestar el nostre agraïment a la direcció i al professorat afectat dels tres⁴ instituts de secundària de Valls per la bona disposició i l'amabilitat que ens han dispensat en tot moment. També, i per descomptat, als alumnes, de qui hem obtingut la col·laboració rigorosa que els demanàvem.

COMENTARI DE VINT-I-SIS FORMES LÈXIQUES

1. ACERAT/DA [əsarát] [əsaráðə] (adjectiu, amb verbs d'estat/resultat)

Quan la vai⁵ veure amb aquella cama, vai quedar acerada.

Les obres lexicogràfiques recullen el verb *acerar* com a derivat del substantiu *acer* i totes les accepcions hi fan referència en sentit més o menys propi. El *DIEC* recull el sentit figurat "tenir una llengua acerada", "esmolada", i el *DCVB* documenta a Santanyí l'adjectiu *acerat/da* com a "fort, robust,

---

⁴ Finalment vam passar els qüestionaris en un grup de segon i un de tercer del Col·legi Claret i en dos grups de COU de l'Institut de Batxillerat Narcís Oller.

⁵ Escrivim en rodona els fragments no normatius.

revengut”.

A Valls, a banda de les accepcions bàsiques esmentades per les obres consultades, en té una altra, “astorat, perplex, avergonyit, sense capacitat de reacció”, que no hem trobat recollida enlloc i que sembla que cal relacionar amb *cera* i no pas amb *acer*. La relació semàntica amb la locució *blanca com la cera* és evident. Malgrat que tots els informants han recorregut a altres adjectius (entre els quals destaca molt especialment *tallat*) per indicar aquest concepte, el 27% en tenen una competència passiva.

2. A LA XIMBERGA [əɫʃimbéɾɣə] (locució adverbial)

Des de que la Irene s’ha tornat a posar a treballar, tota la família va a la ximberga.

El *DIEC* dona la forma *xamberga*: “casaca ampla en què el folre, voltant la roba, forma les solapes i les botes de les mànigues”, però no esmenta la locució adverbial. El *DCVB*, a l’entrada *ximberga*, remet a *xamberga*, amb el mateix significat del *DIEC*. Com a nota enciclopèdica, observa que el mot prové del cognom alemany Schomberg, general que vingué a la guerra de Catalunya el 1650 i que duia aquest tipus de peça de vestir. Pel que fa a la locució, la considera general de tot el domini lingüístic i li atribueix dos significats: “amb la forma de la dita casaca” i “a la biorxa, de qualsevol manera, sense mirament” (pròpia del bloc oriental). El *DECAT* amplia la informació enciclopèdica⁶ i remunta la primera documentació de la locució *a la xamberga* en el diccionari de Pere LABÈRNIA (1840): “de qualsevol manera, ab descuyt” i *a la ximberga* en un diccionari mallorquí de 1840-41. També recull altres formes emparentades amb aquesta al Pallars i a Navarra .

Si bé aquesta locució, com hem dit, té un ús geogràfic general, la consignem perquè tant Alcover-Moll com Coromines recullen la variant amb *i* (*ximberga*) només a les Illes i donen la variant amb *a* o vocal neutra a la resta del domini. La forma documentada a Valls és precisament amb *i*, sense cap variació de significat respecte al que recullen les obres consultades. Només un enquestat (1%) en té competència activa, mentre que un 10% més en té competència passiva. Aquesta forma patrimonial ha anat sent substituïda per solucions com la també locució *a la babalà* o per paràfrasis com *de qualsevol manera*. La forma patrimonial barcelonina *a la biorxa* no s’ha implantat en aquestes terres.

---

⁶ I, per cert, grafia Schönberg amb més rigor que el *DCVB*

3. A PLEC DE BÉ [əpléγðəβé] (locució adverbial, amb el verb *arribar*)

Ja els hi va costar, ja, que arribés tot a plec de bé.

Aquesta locució de valor modal no apareix en cap de les obres consultades, ni en les de caire general ni en els reculls lèxics sobre el parlar de l'Alt Camp o del Camp de Tarragona.

A Valls es fa servir com a sinònim de *a bon terme, a bon port*, sovint després de moltes dificultats, referit, per exemple, a la collita o a un embaràs. D'entre els informants, en tenen competència passiva el 16%, i activa només l'1%, un índex purament testimonial, com l'anterior.

4. ALEGO [aléγu] (adverbi)

Espera'm, que alego estic.

Condemnat com a castellanisme, no apareix ni al *DIEC* ni al *DECAT*, que ni tan sols hi fa referència en el sentit que cal evitar-lo. El *DCVB* el recull com a vulgarisme amb el significat de “prompte, dins poc temps”. En dóna exemples de Valls i del Maestrat, i el localitza també a Barcelona, Tarragona, el Penedès, el Priorat i Tortosa. El classifica com a barbarisme a partir de *luego* i considera que l'ètim llatí *ILLICO*, “proposat per qualcú”, és impossible. *AG-PONS*,⁷ que també consignen que hi ha qui diu que és un castellanisme, es decanten, per bé que amb reserves, per un possible ètim *AD LOCUM*.

Encara que el seu caràcter de castellanisme sigui indiscutible, caldria d'una banda estudiar-ne l'antiguitat, i de l'altra, veure que el significat que li atribuïm en català (aviat, de seguida) varia respecte del castellà (després, més tard). Pel que fa a la seva pervivència, el 32% dels enquestats demostren tenir-ne competència passiva i el 25% també activa. De fet, sobta que els dos percentatges no siguin més extrems, és a dir, si tenim en compte l'alt índex de freqüència d'aquest adverbi, que en generacions de més edat segueix convivint amb *aviat*, sorprèn que *alego* no sigui conegut per la pràctica totalitat dels

---

⁷ AGUADÉ-PONS (vegeu bibliografia)

informants ⁸ (competència passiva), i d'altra banda, la forta estigmatització que té –no només com a “antiquat”, sinó també com a castellanisme– conduiria a suposar que, en ser interrogats, els informants triarien altres solucions menys connotades (competència activa).

5. BOTIGÓ [butiryó] (substantiu m, amb els verbs *fer* o *agafar*)

N'hi havia [de peix] per agafar un bon botigó, allí.

El *DIEC* no recull aquesta forma. El *DCVB* en dóna dues accepcions: “habitació petita en la planta baixa d’una casa” i “habitació petita on serveixen menjar i beure per poc preu”, totes dues localitzades a Palma. El *DECAT* només recull l’accepció relacionada amb *botiga*, amb el sentit de “recambro que hi ha al darrere”. Finalment, *AG-PONS* l’inclouen en la seva llista amb el significat d’ “indigestió, afartada generalment de fruita o de diverses menges”, i *REC*⁹ ho reproduceix en la seva caracterització del parlar del Camp de Tarragona.

A Valls s'utilitza com a sinònim de *empatx*, exclusivament de menjar. Sembla que la segona accepció que el *DCVB* localitza a Palma podria donar una pista, encara que llunyana. Només un informant (1%) en té competència passiva. Destaca el fet que un 3% dels enquestats afirmen haver sentit aquesta paraula als avis, però li atribueixen un significat diferent de l’esperat: “petits estalvis que es van guardant per si sorgeix un imprevist”. Per designar aquest concepte, a Valls es fa servir el mot *racó* (sobretot el diminutiu *raconet* o la locució *fer racó*) que, curiosament, també vol dir “indigestió”.

6. BOTZO/A [bódzu] [bódzə] (adjectiu, sovint substantivat)

Se va casar amb una botza, mare de déu!

De les tres obres lexicogràfiques, cap no recull una forma gràfica que respongui a aquesta transcripció fonètica, ni escrita amb *t* ni escrita amb *d*. Sí que fan referència totes tres al substantiu femení *botja*, denominació que designa diverses varietats vegetals. No té sentit, però, establir una relació semàntica amb la forma documentada a Valls. En canvi, semblen obrir-se vies d’explicació per extensió semàntica a través de diversos mots amb africada sorda, per bé que

---

⁸ En realitat, un 7% dels enquestats van confondre aquesta forma amb la primera persona del present d’indicatiu del verb *al·legar*, amb la qual cosa el percentatge de competents passius podria augmentar lleugerament.

⁹ RECASENS (vegeu bibliografia)

l'articulació val·lenca en difereix tant en el punt d'articulació com en el grau de sonoritat. El *DCVB* documenta a l'Empordà la forma *botxo*, “bony irregular”. Encara més possibilitats sembla tenir la forma *botxa*, aquesta amb dues accepcions: “part baldera, semblant a una bossa, que es fa a una tela mal cosida o a una altra cosa mancada de l'atesament necessari” i “panxa o part inferior voluminosa d'un atuell de terrissa” (documentada l'última a Breda i al Penedès), entre altres accepcions similars. El *DECAT* a l'entrada *botxar*, recull diverses documentacions d'aquest verb en textos empordanesos, amb el significat d'“inflar-se (les plantes) per brotar”. L'autor es pregunta si pot haver-hi un creuament amb *botxa*, “bola de jugar”, i presenta un exemple recollit per Pere Coromines, molt interessant si no revelador: “...es diu de les plantes quan comencen a inflar-se per brotar (...)L'Esteve de Biure ho deia de les dones prenyades: si a Biure hi ha cent dones casades, les seixanta botxen”. Finalment, Recasens, que sí que documenta aquest adjectiu, concretament a Tarragona ciutat i amb el significat de “persona molt grassa”, el relaciona amb el balearisme *butza*, una de les accepcions del qual, reproduïda pel *DCVB*, és “panxa voluminosa”. Finalment, no podem negligir l'evident relació d'aquest adjectiu amb el verb *esbotzar*, més encara quan el *DCVB* remet a *esbutzar* com a forma preferent i el defineix com “treure la butza”, significat originari també de les Illes, que ha ampliat considerablement el seu camp semàntic.

En qualsevol cas, mentre que el verb es manté viu, l'adjectiu està en vies d'extinció: només el 2% dels informants en tenen competència passiva. Com a substituïts, trobem una àmplia gamma de possibilitats sovint fora de la normativa: “*gordo/a*”, *foca*, *vaca*, *balena*, “*ballena*”, *barril*, “*tocino*”. Una solució molt interessant és *bocoi* o *bocoit*, aportada pel 2% dels informants, que el *DIEC* i el *DCVB* només recullen en sentit literal (bóta), però que a Valls també havíem documentat en sentit figurat.

7. BULLAROC [buʎəɾóʎk] (substantiu m)

Amb aquesta màquina [de cosir] em surten bullarocs cada dos per tres.

Al *DIEC* no hi apareix aquest substantiu. El *DCVB* presenta la grafia *bullaroc* i el defineix com un “conjunt de fils o cabells entortolligats”. A Tarragona i la vall del Gaià designa una petita porció de fibres aglomerades, especialment de llana. A Valls documenta l'accepció “floc o petita porció de neu”. La informació etimològica que en dóna és insuficient. Diu que es tracta d'una variant de *bunyaroc*, “aplec de coses apilotades en desordre” (Garrotxa), mot del qual no esmenta l'ètim. El *DECAT* a l'entrada *belleroc* remet a *bullaroc*; es tractaria

d'una metètesi a partir del llatí VELLERONE. Quant al significat, recull la informació del *DCVB*, matisant que a Valls pren el sentit comparatiu de *borralló*, no de llana, sinó de neu. També aporta una nova informació de valor dialectològic: “El català comú *manyoc* és *bunyoc* (influència de *bony*) en alguns punts de l'Empordà, i en aquesta mateixa comarca, a Lledó, apareix en la variant *bunyaroc*: potser per encreuament amb *bullaroc*, que llavors no hauria estat exclusivament tarragoní”. Finalment, *AG-PONS* el grafien amb *e* i en donen dues accepcions: “entortolligament de fils o cordes” i “volva gran de neu”, que contrasta, aquesta darrera, amb l'apreciació de grandària que fa el *DCVB*.

No ens consta que aquest mot es continuï utilitzant com a sinònim de “floc de neu”, i encara en la seva accepció principal està en clara regressió: només un 4% dels alumnes enquestats en tenen competència activa i passiva, i és solament passiva per a un 14%. En general, és substituït per *embull*, *embolic* i, sobretot, “*enredo*.”

8. BURXOC [burtʃók] (substantiu m)

Al tanto *les mitges*, que hi ha *burxocs* per tot arreu.

El *DIEC* no el recull. El *DCVB* documenta la forma *burxoc* amb el significat concret, a Valls, de “tros de fusta o ferro acabat en punta”, i més genèrica del Camp i la Conca amb el de “tros de branca tallada que queda a una soca, i per extensió punt sortint d'un bastó o de qualsevol peça de llenya”. Etimològicament, defineix el mot com un derivat de *burxar* amb el sufix *-oc*. Finalment, en consigna diverses variants formals amb el mateix radicar *burx-* i amb diversos sufixos, que tenen significats semblants i tots relacionats amb l'acció de burxar: *burxó*, *burxot*, *burxanc*. El *DECAT* recull la mateixa varietat de substantius. També en documenta formes paral·leles amb prepalatal fricativa sonora. Geogràficament s'estenen per àrees tan distants com el Maestrat, Gandesa i Tortosa, i Torredembarra o la Vall d'Àneu. Concretament *burxoc* la documenta a Poboleda (Priorat) amb el significat de “ganxo de ferro amb mànec de fusta per remenar la llenya del forn”. *AG-PONS* també recullen aquesta forma i la defineixen com la “branca que sobresurt, o que està trencada, i que pot fer mal”.

El significat que hem detectat a Valls coincideix plenament amb les dues primeres definicions del *DCVB* i, per tant, amb la d'*AG-PONS*. La competència que en manifesten els estudiants de batxillerat és més baixa de la que esperàvem

–si més no, la passiva– atesa l'evident semblança formal amb el primitiu *burxar*. Demostren conèixer el mot un 17% dels enquestats (el 15% amb velar final i el 2% amb dental), i només el 7% en tenen competència activa. No detectem cap substitut equivalent per designar aquest concepte, sinó que es recorre a hiperònims com *bastó*, *branca* –o “*rama*” – i a termes contextualment poc rendibles com *punxa*.

9. CANCÀRRIA [kəŋkáriə] (substantiu f, preferentment en plural)

Frega, frega, si vols que et marxïn aquestes cancàrries.

El *DIEC* recull dues formes amb una variació formal mínima –*cascarres* i *cascàrries*– que defineix com “boletes d'excrement, de brutícia, enganxades a la llana, a la pell, que les ovelles, els bous, etc., arpleguen de llur jaç”, o, per extensió, “llana procedent de les parts baixes de l'animal, bruta de cascarres”. El *DCVB* localitza les formes *cancarres* o *cancàrries* al Camp de Tarragona i les defineix com els “esquitxos i fregades de fang que es posen als baixos de faldetes i pantalons quan plou”. El *DECAT* remet al *DCVB* i inclou el substantiu dins el grup integrat per diversos mots començats amb *canc-* i generats per creuament –en aquest cas concret, entre el sinònim *cascàrries* o *cascarres* i *fangatades*– però no l'acaba de definir.

Tal com l'hem recollit, aquest terme té un significat més ampli que el que acabem de veure. *Cancàrries* són totes aquelles brutícies o ronyes molt adherides, sovint a la pell, però també, per exemple, en unes rajoles o a la roba, que es diferencien de les simples taques pel gruix considerable de la substància que les compon. Un 3% dels informants en tenen competència activa i un 1% la té només passiva. A més a més, observem una certa variació formal (*cancàrria* versus *cascàrria* en una proporció de 3 a 1) i semàntica (“brutícia” versus “moc” en la mateixa proporció). Finalment, un informant defineix aquest concepte amb el mot *macarrons*, fent servir una analogia formal d'ús popular, que el *DCVB* associa amb la forma *cascarrulla*, pròpia de València, i que al Camp de Tarragona li atribueix el significat de “llardó del saïm”. Una coincidència si més no curiosa és que Alcover també atribueix a *macarró* el significat de “porció de moc espès”, localitzat a la Pobla de Segur, definició que un enquestat nostre atribuïa a *cancàrria*, com acabem de veure.

10. EIXABUC [əjəβúk] (substantiu m)

No m'atabalis, que ja tinc prou eixabuc.

El *DIEC* no el recull. El *DCVB* recull dues formes gràfiques, *eixabuc* i *aixabuc*, i dóna com a preferent la primera. Dels tres significats que presenta, tots tres estan recollits a Valls: “xàfec, pluja forta” (Girona, Valls); “broll violent d’un líquid (Valls), i “aglomeració de gent” (Tarragona, Valls). Etimològicament, presenta la hipòtesi poc sostenible d’una onomatopeia de la caiguda violenta de l’aigua, de l’esternut i del crit fort. El *DECAT* dóna com a única forma gràfica *eixabuc*, definida com a “embolic, mal pas, confusió, cridòria, reny”. Coromines considera que el significat primitiu es conserva a Valls i Tarragona, on ja el diccionari Aguiló va enregistrar la segona accepció del substantiu, la de “confusió, treball”, concretament amb l’expressió *trobar-se en un axabuch*. Coromines recorda haver trobat aquesta mateixa accepció en una obra de Narcís Oller¹⁰ i cita un fragment del seu fill, Narcís Oller i Rabassa, “com n’havia sortit de l’aixebuc”. Finalment, considera que la resta d’accepcions que li atribueix el *DCVB* no existeixen com a tals i es deuen a errors dels col·laboradors. Per la seva banda, *AG-PONS* li donen la grafia *aixebuc* i el defineixen com la “quantitat excessiva d’alguna cosa”, grafia i definició que reproduceix *REC*, amb l’afegit “especialment d’aigua”, el qual documenta sobretot a Valls aquest mot i l’inclou en el grup de lèxic compartit amb el català occidental.

Coincidim amb Coromines que probablement el *DCVB* localitza a Valls més accepcions de les que realment tenia el mot. Actualment, *eixabuc* sol funcionar com a substantiu quantificador d’un altre substantiu, amb el significat “un munt de”. Aïllat, es manté com a “confusió, enrenou”. El 5% dels enquestats en tenen una competència només passiva i el 2% també activa. Un d’aquests darrers informants li atorga precisament el significat de “pluja molt forta”, amb la qual cosa donaria la raó al *DCVB*. Els sinònims més utilitzats són *mà* i *fotimer* com a substantius quantificadors, i el castellanisme “*agobio*” en tots dos sentits. Referit exclusivament a gent, s’està imposant l’extensió semàntica del mot *penya*.

11. EMBUDER [əmbudé] (adjectiu)

Com que és embuder, va tenir una fenyada per explicar-li.

El *DIEC* ja recull aquesta forma, tot i que remet a *embudaire* com a principal: “que fa embuts quan parla, que parla d’una manera confusa i incompleta”. El

---

¹⁰ Escriptor nascut a Valls, encara que es va traslladar a Barcelona en començar els estudis superiors.

DCVB en dóna una definició idèntica i la localitza al Camp de Tarragona.

El *DECAT* se centra principalment en la locució *fer embuts*: “dir mots incomplets”, però també documenta *embuder* a l’obra de Narcís Oller. *AG-PONS* i *REC* documenten, així mateix, la forma *embuder*, que defineixen com “persona que fa embuts en parlar”.

Concretament, *embuder* a Valls equivalia exactament als sinònims *quec* o *tartamut* d’altres zones, entès, doncs, no només com una manera circumstancial de parlar, sinó també com el resultat d’un defecte psicossomàtic. Actualment, podem dir, a partir de les dades de l’enquesta, que tot i que la locució *fer embuts* encara és coneguda àmpliament pels joves, l’adjectiu *embuder* en l’accepció que comentem ha regredit fins a desaparèixer pràcticament : només el 4% dels informants n’acrediten una competència passiva. El substitut àmpliament imposat és l’estàndard *tartamut*, i encara *quec*, originari del sector septentrional del dialecte oriental, compta amb més adeptes que la variant pròpia. Destaca per la seva singularitat i creativitat lèxica la solució *saltaparaules* donada per un informant.

12. EMPULTRES [əmpúltrəs] (substantiu m, preferentment en plural)

Ja n’hi tens, ja, d’empultrés en aquest quarto.

El *DIEC* no consigna aquest mot, però defineix la forma *emplastre* (a la qual remet el *DCVB* a l’entrada *empulstre*) com una “preparació medicinal, pegat, bunyol o cosa mal feta, persona malaltissa, que fa nosa”¹¹. El *DCVB* en fa una definició semblant i documenta la forma amb un exemple de Valls. El *DECAT* relaciona *empulstre* amb altres mots amb el grup consonàntic *-ltr-*, com per exemple *empeltreir*, “atipar-se, enfitar-se”, o *empeltreit*, “amarat, farcit, atapeït”. Postula un verb **empoltrir* o **empoltreir*, “omplir, atipar de farro, emplastrar amb farinetes”, del qual derivaria el substantiu postverbal *empulstre*, que localitza a Valls i a Lleida.

El significat que recollim d’aquest substantiu és el genèric de “trastos, andròmines”, en sentit físic i referit a coses, no pas a persones. Només un 1% dels enquestats coneix el significat d’aquesta paraula, però no la utilitza, per la qual cosa podem predir la imminent consumació del procés de substitució. Els sinònims que utilitzen els estudiants són *trastos*, el castellanisme “*enredos*” i la

---

¹¹ El subratllat és nostre.

forma *andròmines*, pròpia del barceloní i el septentrional de transició, però que el *DCVB* ja documentava també a Valls i a Eivissa.

13. ESBELEGAR-SE [əzβəɫɔɣás] (verb pronominal)

No em facis esbelegar tant, punyeta!

El *DIEC* no recull aquest verb de significat intensiu. El *DCVB* presenta les formes *esbalegar* (secundària) i *esbelegar* (preferent) formada a partir de *belar*, les quals defineix com “esgargamellar-se plorant, cantant, renyant, cridant algú, etc.” El localitza al Camp de Tarragona, però també al Penedès, la Segarra, l’Urgell i el Maestrat. El *DECAT*, a l’entrada *belar*, recull els intensius *belegar* (Empordà, Val d’Aran) i *esbelegar*, en tot el Pirineu, almenys fins a Benasc. També documenta les formes *esbetelegar* i *begallar*, però en cap moment no les situa fora de nuclis fortament vinculats a la ramaderia ovina. *REC* recull el substantiu *esbelec* i remet per al verb al *DCVB*.

L’ús que en recollim a Valls coincideix amb la definició del *DCVB*, i indica especialment “esforçar-se molt, sense gaire èxit, parlant o cridant”. Només el 4% dels informants en tenen competència passiva. La immensa majoria recorren a la paràfrasi *esforçar-se molt* o a l’accepció de moda del verb *matar*: *matar-s’hi*, que no apareix al *DIEC* amb aquest matís, tot i que sí que hi apareix la locució *no matar*, també popular en els registres menys formals. Un 2% fan servir una forma més tradicional i precisa: *escarrassar-s’hi*, recollida al diccionari normatiu.

14. ESCRAMUSSAR [əskrəmusá] (verb transitiu)

No l’escramussis abans d’hora, que n’hi té d’haver per [a] tres [una barra de pa].

El *DIEC* només recull *escaramussar* amb l’accepció de “fer escaramusses, combats, polèmiques breus”. El *DCVB* sí que consigna la forma *escramussar*, contracció de l’anterior, que fa derivar de l’italià *scaramuscia*, amb el mateix significat. La localitza al Lluçanès i a Santa Coloma de Queralt, amb el significat d’ “encetar, esmotxar, llevar un tros del cap d’una cosa (fruita, per exemple)”. El *DECAT* remet al *DCVB* per a la definició. Pel que fa a l’etimologia de *escaramussar*, Coromines considera que es un derivat català sobre el germanisme *escremir*, que també ha donat *esgrimir*.

Quant a la terminació en *-ussar*, hi podria tenir relació un paral·lelisme amb

es mussar, amb un significat quasi idèntic. Com a verb, *es cramussar* es fa servir a Valls amb complements directes del tipus *pa*, *el cantell d'un moble*, etc., pel que té de voluntària aquesta acció. Com a participi, la seva aplicació s'estén a tota mena d'objectes fets amb materials que es trenquen: vidre, porcellana, terrissa... El 10% dels informants en tenen competència passiva; tan sols en el 2% és també activa. En general el verb *trencar* fa les funcions que correspondrien a la major especialització de *es cramussar*. Només en referir-se concretament a una barra de pa, alguns informants recorren també a verbs com *escantonar* o *esgarrapar*, per bé que predominen les parafrasis.

15. ESGARRONAR [əzɣərʉnà] (verb)

No te 'm posis tan a prop, que m'esgarronaràs.

El *DIEC* recull aquest verb amb el significat d'"estalonar, anar darrere algú trepitjant-li els talons". El *DCVB* en fa una definició semblant, remarca la sinonímia entre *garró* i *taló*, i dóna les diverses formes fonètiques d'una mateixa variant gràfica per a cada àrea del domini. El *DECAT* en documenta, a més, altres variants formals, amb palatalització de la nasal i amb canvi de prefix, per exemple. La forma *esgarronar* la localitza també a Alacant. *REC* la inclou en el corpus lèxic que el parlar del Camp de Tarragona comparteix amb l'occidental.

Tot i que, com acabem de veure, es tracta d'un verb normatiu i amb una localització geogràfica àmplia, es va perdent en les generacions joves, que sovint recorren a parafrasis per expressar el concepte que representa. Així i tot, és una de les formes estudiades que té un grau de pervivència més alt: gairebé una quarta part dels estudiants coneixen la paraula; d'aquests, el 10% en tenen competència activa i el 12% només passiva.

16. ESMANEGAR-SE-LES [əzmənðɣásələs] (verb pronominal sovint amb el pronom d'acusatiu lexicalitzat)

Se les va tenir d'esmanegar totes per casar-s'hi

El *DIEC* no l'esmenta. El *DCVB* atribueix dos significats a *esmanegar*: "arromangar" i "manegar: arranjar, disposar convenientment (per exemple, un assumpte embolicat)". El *DECAT* només esmenta *esmanegar* a la llista de derivats de *mà*, sense fer-ne comentari. A l'entrada *manegar*, recull dues accepcions: "posar mànec" i "arranjar (especialment un afer delicat o subtil)".

AG-PONS en fan una definició diferent: “dir una cosa imaginària”, per exemple, “Es va esmanegar que era fill del rei”.

Tot i que cap autor fa referència a l’etimologia, és evident que es tracta d’un reforç prefixal freqüent en la llengua oral, de vegades provocat per falsos talls sil·làbics del tipus *les tisores* ⇒ *les estisores* o *te’n fots* ⇒ *te n’enfots*, que en aquest cas passaria de *com te les manegues* a *com te les esmanegues*. L’ús recollit a Valls s’ajusta a la segona accepció del *DCVB* i a la definició d’*AG-PONS*. És en la primera accepció com és coneguda pels joves informants. El grau de coneixement del mot és molt elevat: 83% de competència passiva i 18% d’activa. Cal notar que la semblança formal amb *manegar*, que fins i tot coincideix amb l’anglès *to manage*, hi pot contribuir força. Val a dir, així mateix, que entre els informants que en demostren una competència activa es detecten variacions en el prefix *-amanegar* i *emmanegar*– per bé que el predominant és el que proposàvem.

17. IMPRIUS [impríʝ] (substantiu, preferentment en plural)

Després de tants imprius, al menos els hi va sortir bé el casament

El *DIEC* recull el terme feudal *emprius*, amb tres accepcions relacionades amb el dret sobre el sòl. El *DCVB*, també a la forma *emprius*, consigna diversos exemples de l’ús anterior en l’Edat Mitjana, i localitza a Girona l’accepció “obstacles, entrebancs que s’oposen a la llibertat d’algú”. Etimològicament, presenta el substantiu com un derivat amb el sufix *-iu* (en llatí *-IVU*) del verb *emprar*. Per la seva part, el *DECAT* també grafia la forma amb *e-* i explica que en el seu origen era el mer substantiu que feia referència a l’acció d’*emprar*, és a dir, era sinònim de *ús*, i que més endavant es va especialitzar en el dret sobre l’ús del sòl, molt relacionat amb les pastures i el bestiar. *AG-PONS* recullen a l’Alt Camp les formes *empriu* i *impriu*, que defineixen com “dificultat, destorb”.

Hem detectat a Valls el mateix significat que recullen *AG-PONS* i que el *DCVB* documenta a Girona. El substantiu sol anar quantificat per *tants*, *molts* o *quants*. Solament el 4% dels enquestats en tenen competència passiva. No en trobem cap que l’utilitzi espontàniament, sinó que recorren a mots de l’estàndard com *impediments*, *obstacles* o *entrebancs*.

18. MAI BADEM [máɪβaðém] (interjecció)

A què has fet, ara? Mai badem!

Cap de les obres consultades no fa referència a aquest enunciat amb sentit complet, que a Valls recollim com a retret més aviat afectuós i irònic quan una persona pròxima fa una badada. Només el *DCVB* recull una construcció fixada amb aquest adverbi de temps: mai que + verb en subjuntiu, que té un valor condicional i, per tant, sense connexió amb la forma documentada a l'Alt Camp. Els diccionaris de locucions, que en consignen unes quantes amb aquest adverbi, tampoc no l'esmenten. Tot i que cap informant no la utilitza espontàniament, un 19% en tenen competència passiva. La resta, que afirmen que no els resulta desconeguda, la interpreten en sentit literal, com si fos una espècie de màxima.

19. SARRIER/A [sərié] [səriérə] (adjectiu)

Ja en va arribar a dir, ja, de tonteries, la sarriera!

El *DIEC* només inclou el substantiu *sàrria*, en sentit propi. El *DCVB* recull d'una banda el derivat referit a l'ofici *sarrier*, “qui fa sàrries, esparter”, també només en sentit propi, i de l'altra el substantiu *sàrria* en sentit figurat, amb una expressió fixa documentada precisament a Valls: *Quina sàrria busca?*, “De què es tracta?” No estableix la relació entre el sentit figurat de *sàrria* i la forma sufixada. El *DECAT* només amplia la informació sobre l'etimologia, incerta, dels dos termes, als quals es refereix només en sentit propi.

De la informació que tenim, es desprèn que a Valls el substantiu *sàrria* s'utilitza sempre postposat a *quina* amb funció exclamativa i significa “rucada” o “rotllo” en sentit figurat, mentre que *sarrier/a* és la “persona carregada de romanços, que diu rucades”. El 9% dels enquestats n'acrediten una competència passiva, tot i que reconeixen que els és molt més familiar el substantiu *sàrria*. El 2% manifesten tenir competència activa de la locució *ser un set sàrries*. La forma normativa *romancer*, en canvi, o els castellanismes “*romancero*” i “*cuentista*”, tenen força més adeptes, com també la paràfrasi popular *que se'n va de l'olla/de la bola*.

20. SETJAQUES [seʒákəds] (locució adverbial)

Es veu d'una hora lluny que li van donar, aquella americana; li va setjaques.

Aquest mot compost no apareix a l'entrada de cap dels seus dos components en les tres obres consultades. Només el *DECAT* aporta una mica d'informació sobre la relació entre la forma normativa *gec* i les formes *jac* i *jaca*, provinents

del francès antic, amb el significat de “gec” o “gipó”. Coromines es pregunta si la forma *gec* es podria relacionar amb els diminutius *jaquet* o *jaqueta*.

Caldria veure, doncs, quin és el procés de formació del compost català: si es va formar en aquesta llengua a partir del número que segons la tradició bíblica representa infinit (i que també trobem en expressions com *les set vides d'un gat*), o si es tracta d'un manlleu com a unitat. El significat que se li dona a Valls, única població on l'hem documentat, és “extremadament balder, folgat”, referit a peces de roba. La poca informació que en dona la literatura especialitzada feia preveure un coneixement mínim del mot, que, tanmateix, és identificat pel 16% d'informants. El 7% en tenen, a més, competència activa. Un 2% fan servir una altra expressió tradicional equivalent, *tres/set canes gran*, i l'1% la imatge *Pepito va de curt*.

21. TOCA-SONS [tókə́sóns] (adjectiu)

Com els vols convèncer, si ets un toca-sons.

El *DIEC* recull la forma singular *toca-son*, amb el significat de “dormilega”. Encara més escueta és la informació del *DECAT*, que es limita a enunciar la forma *toca-son* dins la llista de derivats i compostos de *tocar*, sense definir-los. En canvi, el *DCVB* s'entreté en força explicacions, potser un pèl rebuscades. En primer lloc, documenta la forma singular *toca-son*, amb el sentit de “dormilega i peresós”, en diverses comarques del centre i el nord del Principat. En segon lloc, esmenta la forma plural *toca-sons*, que considera anterior, equivalent a *tocacampanes*, “sons essent plural de so en el sentit de ‘toc de campana’”. A partir d'aquí, llança la hipòtesi que l'analogia del mot son, “gana de dormir” degué determinar la forma *toca-son* i la posterior evolució del significat cap a la idea de “dormilega”.

El cas és que no s'esmenta enlloc l'accepció de *toca-sons* tal com l'havíem documentat a Valls: “persona irresponsable, ximpleta, que inspira poca confiança”. Curiosament, aquest significat el recullen tant el *DIEC* com el *DCVB* a l'entrada *tocacampanes*: *DIEC* “persona que parla sense solta”; *DCVB* “persona lleugera d'enteniment, ximpleta o mancada de formalitat”(general del domini lingüístic). Del resultat de les enquestes es desprèn, d'una banda, que els adolescents de la comarca ja no utilitzen aquest mot (0% de competència activa), i de l'altra, que el coneixen (54% de competència passiva), tot i que li atribueixen majoritàriament el significat de “pesat, persona que molesta” – concepte per al qual els mateixos informats empenen mots com *emprenyador* o

torracollons.

22. TRASMUDAR-SE [trəzmuðás] (verb reflexiu)

Espera't un moment, que m'hai de trasmudar.

Tant el *DIEC* com el *DCVB* i el *DECAT* recullen com a bàsica l'accepció referida a una “alteració del color o de les faccions (a causa d’una impressió forta)”, amb un ús pronominal freqüent. El *DCVB* en dona també el significat de “canviar de lloc, fer passar d’una banda a l’altra”, i el *DECAT* reproduïx un exemple del segle XIV en què *trasmudar la corretja* vol dir “canviar-la”.

Enlloc, però, no es recull l’altra accepció que té a Valls: “canviar-se de roba, sobretot la de mudar o de carrer per la d’anar per casa”. Una cinquena part dels enquestats coneix el verb: el 2% el fa servir i el 18% només en té competència passiva. No hi ha cap sinònim que el substitueixi, i els que desconeixen el mot recorren a paràfrasis com “posar-se la roba d’estar per casa”, o “treure’s la roba de carrer o de mudar”.

23. VISC-I-VESC [bískiβésk] (substantiu m)

Mira com ha quedat la cunya, feta un visc-i-vesc.

Cap de les obres consultades no documenta aquest compost. El *DIEC* dona ambdues formes per separat, prioritzant *vesc*. El *DCVB* els atorga un grau d’igualtat, tant en l’accepció de “planta” com en la de “matèria apegalosa que se n’extreu”. Precisament a Valls documenta la forma *visc*. El *DECAT* també les dona com a equivalents des d’antic (primera documentació de *visc*: s. XIII; primera documentació de *vesc*: s. XIV). Tant els substantius com els verbs *enviscar* i *envescar*, que s’hi corresponen, es reparteixen les àrees del domini lingüístic. *AG-PONS* i *REC* documenten *visc-i-vesc* a l’Alt Camp, amb el significat de “vesc”. Recasens explica que els parlants de la comarca són conscients que el *visc-i-vesc* és una composició de dos productes naturals diferents barrejats. Per la seva banda banda, *VENY* (1989: 45) es refereix a aquest compost com “l’exemple més original de fluctuació entre català occidental i oriental”, però no en precisa el significat.

D’acord amb la nostra informació, *visc-i-vesc* ha sofert una ampliació semàntica respecte a les definicions que acabem de veure. El canvi d’hàbits –en aquest cas, la desaparició del costum de caçar moixons mitjançant aquesta substància–

degué comportar el desús d'aquest mot en sentit propi i l'habilitació semàntica cap a "brutícia humida i enganxosa" per tal com són aquestes les característiques principals d'aquesta substància. Tanmateix, el mot està a punt d'extingir-se totalment. Només l'1% dels enquestats en té competència activa i un altre 1% la té passiva. El procés de substitució que experimenta afavoreix entre la població enquestada vulgarismes hiperònims com *merder* i castellanismes com "*pringue*" o *cosa "pringosa"*.

24. XAFALLÓS/OSA [tʃəfə́lós] [tʃəfə́lózə] (adjectiu)

De petita, xafallosa i ara locutora, mira!

La definició que en dóna el *DIEC* és la de "persona que parla reemplaçant el so de *s* per un de molt acostat a la *x*". El *DCVB*, que dóna com a secundària la grafia *cefallós*, en fa una definició més general, "que parla confús", i tres de concretes: "persona que parla substituint el so de *s* alveolar per un d'interdental com el de la *z* castellana" (Camp de Tarragona, Lleida, Pla d'Urgell), "persona que parla de cap de nas" (Sant Martí Sesgaioles) "tartamut" (Cintorres). La definició del *DECAT* és més globalitzadora, "que parla amb pronúncia espessa o alterada de certes consonants (so de la *s* tirant a [θ] o a *f*, etc)". Coromines considera que aquest terme ni és exclusiu de Tarragona en el sentit de "papissot" ni té un únic significat. *AG-PONS* l'identifiquen amb la persona "que pronuncia els sons de *c* i *s* acusadament labiodentals". *REC*, que el fa extensiu a bona part de l'occidental i documenta la variant *sarsallós* al Baix Camp, també li atribueix el mateix significat.

Les enquestes demostren que aquest mot conserva un altíssim grau de pervivència encara en les generacions més joves, probablement pel fet que no hi ha un sinònim més prestigiós que li hagi guanyat terreny. El 91% dels informants en tenen competència passiva, i l'activa ascendeix al 73%. Altres solucions com el sinònim geogràfic *papissot* o la forma també patrimonial *fer la cebeta* hi són desconegudes. Només la locució *fer sopes* –sovint articulada [θópðθ] i documentada també pel *DCVB*– representa el 9% restant. Cal consignar finalment la relativa variació formal i semàntica del mot. Fonèticament, la consonant inicial es pot articular com a africada prepalatal sorda [tʃ], com a africada alveolar sorda [ts] o com a interdental [θ]. En aquest últim cas, també s'hi articula la consonant final, reforçant l'expressivitat per

mitjà d'una al·literació¹². Semànticament, els informants, d'una manera majoritària, atribueixen a un *xafallós* la substitució de la *s* per la *c* castellana, però un 3% es decanten per la definició que en fa el *DIEC* i encara un 5% no estan segurs de quins són els sons que entren en joc.

25. XORQUER [tʃurké] (substantiu m)

Amb aquest xorquer que fan els de l'Ajuntament, aviat ens tindrem de posar les catusques per anar a buscar el pa.

Ni el *DIEC* ni, sorprenentment, el *DCVB* no l'esmenten. Aquest últim sí que esmenta el verb *xorcar*, que localitza a Valls i defineix com “embrutar, tacar”. Al *DECAT* trobem molta informació sobre el verb *xorrar*, “rajat”, i uns quants substantius que s'hi relacionen, però aquest no hi apareix. *AG-PONS* recullen tant el verb, amb la mateixa definició del *DCVB*, com el nom, “lloc ple de porqueria”. *REC*, per la seva part, documenta a Valls el substantiu, que defineix com a “toll”¹³ i remet a les obres anteriors per al verb.

Tot sembla indicar que el verb *xorcar* ha caigut completament en desús. En canvi, el substantiu format per derivació amb un sufix *-er*, que tindria un valor semblant al que trobem a *merder* – se segueix fent servir. Quant al significat, els usos que hem recollit van en la línia de “aiguat per terra o per damunt d'alguna superfície” (per extensió, també d'altres líquids, però no creiem que la restricció “brut” sigui vigent.) El 15% dels enquestats en tenen competència passiva. A l'hora de definir el concepte es decanten per *aiguat*, *mullader* i, sobretot, per *xipoller*,¹⁴ que no apareix al *DIEC* i que el *DCVB* també localitza a Valls amb el mateix significat.

26. XUP [tʃúp] (adjectiu)

Sí, això, tira't sucre al conyac. Mira que ets xup!

El *DIEC* recull les formes *xot*, amb dues accepcions en sentit propi, “au” i “cabrit”, i *xupa*, “òliba”. El *DCVB*, a l'entrada *xup*, “òliba, ocell nocturn”, localitzada a la Conca de Barberà i al Camp de Tarragona, ja introdueix el sentit

---

¹² És el mateix que ocorre amb la locució *fer sopes*.

¹³ Concretament, ell fa servir la grafia *xoll*

¹⁴ La variant *xipolleig*, normativa, hi apareix en un 6%.

figurat “beneitot, molt curt d’enteniment”, que situa al Penedès i al Camp. També documenta l’expressió *com un xup*, equivalent a “en gran soledat”, en Narcís Oller. Etimològicament, l’explica com una variant de l’onomatopeia *xut*, que reproduïx el crit de l’òliba. Per la seva banda, el *DECAT* també recull els dos sentits, propi i figurat, de *xot* i documenta la variant *xut* a la Vall d’Àneu. *AG-PONS* reproduïxen només aquesta grafia i com a definició donen “òliba; per extensió, curt de gambals”. *REC*, també amb la mateixa grafia, en dóna una definició molt genèrica: “ocell nocturn, amb diferents matisos de significació”.

L’extensió semàntica a partir de la mirada de l’au rapinyaire és clara. A Valls s’ha produït, però, almenys en el jovent, una curiosa especialització semàntica entre la forma *xot*, referida a l’au, i la forma *xup*, amb el sentit de “badoc, encantat”, més que no pas “beneit” en sentit estricte. El 60% dels informants en tenen competència passiva. L’activa només arriba al 8%. Les solucions que conviuen amb aquesta forma autòctona són diverses; predominen el castellanisme “*atontat*” i el neologisme no normatiu “*flipat*”.

BIBLIOGRAFIA

AGUADÉ, Jaume; PONS, Josep (1968): “El dialecte vallenc”, dins *Notes de color vallenc*, Valls, Institut d’Estudis Vallencs, pàg. 125-193.

ALCOVER, Antoni M.; MOLL, Francesc de B. (1988): *Diccionari català-valencià-balear*, X vol., Palma de Mallorca, Moll.

CABRÉ, Rafel (1989): “Estudi d’un fenomen de variació lingüística en la parla dels vallencs”, dins *XXX Assemblea Intercomarcal d’Estudis Catalans. Ponències i comunicacions*, vol. III, Valls, Institut d’Estudis Vallencs, pàg. 227-238.

CARDÓ, Carles (1931): “Notes sobre el dialecte de Valls”, dins *Valls documental. Festes Decennals de la Candela*, pàg. 20.

COROMINES, Joan (1980-1991): *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, IX vol., Barcelona, Curial-La Caixa.

GRIERA, Antoni (1966² [1923-1964]): *Atlas lingüístic de Catalunya*, 10 vol., Barcelona, Ediciones La Polígrafa.

IEC (1995): *Diccionari de la llengua catalana*, Barcelona–Palma de Mallorca–València, Edicions 3 i 4–Edicions 62–Editorial Moll–Enciclopèdia Catalana–Publicacions de l’Abadia de Montserrat.

LABOV, William (1972): *Sociolinguistic Patterns*, Pennsylvania UP, Philadelphia.

MARTÍ, Joan; RASPALL, Joana (1989⁴): *Diccionari de locucions i frases fetes*, Barcelona, Edicions 62.

MONTOYA, Brauli (1993): *Variabilitat i prestigi en el català de Valls i l’Alt Camp*, Valls, Institut d’Estudis Vallencs.

PALLÀS, Josep M. (1989): “La llengua i els joves de l’Alt Camp: aproximació lingüística als alumnes de l’I.B. “Narcís Oller” de Valls”, dins *Actes de la XXXV Assemblea Intercomarcal d’Estudiosos de Catalunya*, Valls, Institut d’Estudis Vallencs, pàg. 261-285.

PIÑAS, Rosabel; SALVAT, Neus (1987): “Valls: la normalització lingüística”, *Quaderns de Vilaniu*, núm. 12 (novembre de 1987), pàg. 23-44.

RECASENS, Daniel (1982): *La parla del Camp de Tarragona*, Tarragona, Òmnium Cultural del Tarragonès.

RECASENS, Daniel (1985): *Estudi lingüístic sobre la parla del Camp de Tarragona*, Barcelona, Curial–Publicacions de l’Abadia de Montserrat.

SOBRERO, Alberto [a cura de] (1992): *Il dialetto nella conversazione*, Gatalina, Congedo Editore.

TURELL, M. Teresa [ed.] (1995): *La sociolingüística de la variació*, Barcelona, PPU.

VENY, Joan (1989⁸): *Els parlars catalans*, Palma de Mallorca, Moll.